

ІНВЕНТАРНИЙ ОПИС ЧЕРНЕЛИЦЬКОГО ЗАМКУ 1757 РОКУ

У статті вперше публікується рукописний текст інвентарного опису Чернелицького замку 1757 року, який зберігається у фонді Олександра Чоловського у відділі рукописів Львівської національної наукової бібліотеки України імені Василя Стефаника. Опрацьоване джерело містить детальну характеристику стану замкових споруд у середині XVIII століття. Стаття також містить оригінальний текст опису та його переклад українською мовою.*

Ключові слова: Чернелицький замок, Чернелиця, інвентарний опис.

У невеликом старовинному покутському містечку Чернелиця¹, що розташоване на правому березі Дністра, знаходиться маловідома, але ще непогано збережена, особливо на фоні катастрофічного стану інших історичних пам'яток, фортеця бастионного типу, більш відома як Чернелицький замок, або замок Чарторийських. Початки її будівництва сягають першої половини XVII століття**. Збережені архівні документи дають можливість однозначно ствердити, що будівельні роботи зі зведення Чернелицької твердині розпочалися між 1607 і 1636 рр. з ініціативи тодішніх власників містечка – Язловецьких² і були закінчені напередодні 1659 року князем Михайлом Єжи Чарторийським³. У другій половині XVII–XVIII ст. замок неодноразово змінював своїх власників. Після смерті 1668 року дружини Міхала Чарторийського, Євфросинії Станіславської, котрій, власне, належала Чернелиця із замком, за її спадщину розпочалася тривала боротьба⁴, у результаті якої замок перейшов спочатку до Дідушицьких (1690 р.)⁵, а згодом до Потоцьких (1692 р.)⁶, у володінні яких залишався принаймні до 1780-х рр.⁷. Однак, якщо історія замку в загальних рисах хоча б частково відображена в науковій⁸ чи публіцистичній літературі⁹, то про оригінальний вигляд пам'ятки до цього часу було майже нічого не відомо. Цю прогалину дозволяє заповнити віднайдений нами інвентарний опис Чернелицького замку, датований 1757 роком.

Документ має загальну назву “Інвентар Чернелицького ключа. 1757” (“Inwentarz klucza Czernelickiego. 1757”), написаний польською мовою й налічує 51 рукописний аркуш (аркуші 38–39 відсутні в документі). Хронологічно інвентар охоплює документи 1757–1772 рр.¹⁰. Характер письма й спосіб написання документа вказують на те, що це копія, зроблена в XIX столітті. Швидше за все, вона була виконана особисто польським істориком і консерватором Олександром Чоловським або на його замовлення. Місцезнаходження оригіналу документа невідоме. Що ж стосується згаданої копії документа, то вона, разом з оригіналом інвентарного опису Чернелицького замку від 1798 року¹¹, була передана в першій половині XX ст. до фондів Оссолінеум у Львові. Після поділу матеріалів Оссолінеум 1946 року між Українською Радянською Соціалістичною Республікою та Польською Народною Республікою вищезгаданий інвентарний опис потрапив до Відділу рукописів Львівської бібліотеки АН УРСР. Наразі він зберігається у Відділі рукописів Львівської національної наукової бібліотеки України імені Василя Стефаника (ЛННБ ім. В.Стефаника), у фонді Олександра Чоловського (ф.141, оп.1), під шифром 159 і загальною назвою “Inwentarz klucza Czernelickiego. 1757” (“Інвентар Чернелицького ключа. 1757”)¹². Відповідно до угоди, укладеної 2004 року між ЛННБ України ім. Василя Стефаника та Національною бібліотекою імені Оссолінських у Вроцлаві, оцифрована копія цього документа знаходиться у фондах Оссолінеум¹³.

* Статтю написано в рамках міжнародного проекту “Чернелицький замок: історія і сучасний стан”, який реалізує група дослідників в Інституті історії Ягеллонського університету (Краків, Польща) за співпраці із Прикарпатським національним університетом імені В.Стефаника та Національним технічним університетом нафти і газу (Івано-Франківськ, Україна).

** Хочу також висловити щире подяку мгр. Артурові Гощинському з Ягеллонського університету і мгр. Левкові Квятковському з Львівської Політехніки за консультації при підготовці даної статті.

Інвентарний опис 1757 року містить досить обширну інформацію про місто Чернелиця й село Хмелева, а саме: про стан замку¹⁴, чернелицьких гостинних дворів¹⁵ і чернелицького фільварку¹⁶, про ґрунти, повинності й податки населення Чернелиці та річні доходи з міста¹⁷, корчму в Хмелеві над переправою через Дністер¹⁸, ґрунти, повинності й податки населення Хмелеви та річні доходи із цього села¹⁹, ґрунти, повинності й податки населення села Кунісівці й річні доходи із села²⁰, корчму в Кунісівцях²¹, фільварок у селі Корнів²², ґрунти, повинності, податки населення й доходи з Корнева²³, корчму в селі Олієво²⁴, ґрунти, повинності, податки населення й доходи з Олієви²⁵, лани, сіножаті, сади й городи, стави, млини й пасіки в Чернелиці та Корневі²⁶, знаряддя праці та різний реманент у чернелицькому й корнівському фільварках²⁷, прибутки, реманент й панщину населення цілого Чернелицького ключа²⁸, звіти управителя Чернелиці Яблонського Потоцьким за 1757–1761 рр.²⁹, звіт про коней, худобу й мед, що були вивезені з Чернелицького фільварку 1772 року³⁰, дані про засівання ґрунтів у Чернелиці 1772 року³¹.

Для нас найбільш цікавою є перша частина інвентарного опису, де вміщено обширний опис Чернелицького замку станом на 1757 рік. Наведемо його повністю зі збереженням оригінальних знаків пунктуації та оригінального польського правопису кінця XVIII століття.

Opisanie zamku Czernelickiego

Z przyjazdu goscincem od Kosciola Zamek murem o koło opasany ze czterma rądlami natym murze częściami kamienie poodpadały do ktorego wjezdżając most przez fosę na słupach dębowych po lewey ręce z poręciem dębowym po prawey stronie mostek ku forcie quondam bywał na słupach także dębowych lecz zdezolowanych reparacji potrzebujących. Natymże moscie zwod na czopach dwóch z ryfami żelaznymi y kołek dwie do zwodzenia w gurę także skoblow dwa. Facies nad bramą z herbem xiążąt Czartoryskich między którą okien dwie ab intra. Brama do niey wrota pojedynkowe z tarcie sosnowych biegun z czopem u spodu y ryfą a na wierzchu kuną zelaznemi u tych wrot tarcie przybijane bratnalami ktorych in...³² 111 do zamykania tychże wrot w odzwiercu kamiennym wrzeciąż o dwóch ogniwach żelazny u wrot do tego wrzeciąża skobel, u fortki drzwi dębowe bez żadnych zelaz tylko z zasuwą drewnianą dębową do bramy wchodząc po prawey ręce Skarbiec do którego drzwi z tarcie jedłowych nazawiasach trzech hakach trzech wrzeciążem y skoblami dwema żelaznymi wktorym skarbcu okien dwie szkła żadnego niemające wiedzny krata żelazna w drugim krata drewniana tarciami zabita w tey że bramie po lewey ręce komin kopiasty z kamienia nad dach wywiedzony. Przy tym komienie drzwi z tarcie jodłowych na rydel o iednoy zawiasie a drugiey połowie y haku iednym żelaznym z bramy wychodząc po lewey ręce Loch murowany do ktorego drzwi zepsute o zawiasie iedney całej drugiey złamaney hakiem iednym wrzeciążem iednym y skoblami dwiema żelaznymi z bramy po prawey ręce minowszy okna skarbcowe lamus do ktorego wchodząc drzwi dębowe na zawiasach dwóch hakach dwóch wrzeciążem iednym y skoblami dwiema żelaznymi w tymże lamusie okno bez szkła tylko krata drewniana. Wyszedy z lamusa po prawey ręce loch do ktorego wchodząc szyia pod daszkiem gątami pobita do tey szyie wchodząc do lochu oddzwierz pierwsza bez żadnego zamknięcia niżej o kilku schodach drugie odzwierki do pierwszego lochu. Drzwi lożem szyią bez zawias y hakow tylko z wrzeciążem y hakami dwiema zaleznymi w tymże lochu okienko ku miastu z kratą drewnianą wprawo w tymże lochu okienko ku miastu. Także loch drugi ciągnący się po podskarbiec do ktorego drzwi z tarcie jodłowych na zawiasach dwóch hakach dwóch wrzeciążem iednym y skoblami dwiema żelaznymi w tymże lochu okienko na dziedziniec bez szkła tylko z kratą drewnianą nad skarbcem y Lamusem tudzież y bramą bywały quondam rezydencye do ktorych drzwi na gurę od rądlu południowego lecz schodow na tę gurę niemające w tych że drzwi zamknięcia żadnego niemasz. W tychże rezydencyach iest okien od dziedzinca pięc bez żadnego szkła y najmieszego żelaza. Okno także od nocnego rądlu iedno bez szkła żadnego żelaza powały y podłog żadnych miemasz tylko do powały bałki są wszystkie całej. Nadtemi rezydencyami y bramą dach gontami pobity lecz wszylek reparacyi potrzebujący.

Wszedszy z bramy na dziedziniec pałac murowany iako intra opisuie się wschodząc po prawey stronie od bramy na ganek posadzka kamienna y słupy ta posadzka o dwóch stopniach y słupach okrągłych kamiennych czterech dwóch stojących i dwóch leżących na ziemi. Pod też cztery słupy a kapitelow do sieni wschodząc nad też słupy dwa. U sieni drzwi dębowe podwojne stolarską robotą o zawiasach czterech y hakach bez wrzeciążow y skoblow wsieniach, posadzka kamienna ale

niecała okien w sieniach dwie na dziedziniec ramy dębowe tafle w drewno oprawione stolarską robotą kwater cztery owobydwoch wpuł otwierane utych kwater zawiasek cztery po narożnikow cztery podwa kołowrotki pokutek do otwierania dwie żelaznych. Po prawey ręce izba stołowa drzwi do niey z tercic sosnowych stolarską robotą w orzech malowaną na zawiasach dwóch y hakach dwóch żelaznych bez żadnego zamknięcia y wrzecięża y skoblow. Okien cztery nayprzed od dziedzinca dwie w ramach dębowych stolarską robotą tafle w drewno oprawione utych obydwuch kwatery wpuł otwierające pozawiaskach czterech haczykach czterech narożnikach czterech kołowrotkach dwóch pokutkach dwóch żelaznych wiedznym oknie ztych tafli iedney niemasz. Drugie dwie od muru fosalnego iedna bez ram y taflow i żadnego żelaza drugie także iako inne stolarską robotą wpuł otwierające kwatery tafle w drewno oprawne mające zawiasek cztery haczykow cztery narożnikow cztery kołowrotkow dwa kołek dwie żelaznych iedna kwatera cała udrugiey tafli czterech niedostaie. Posadzka kamienna tylko wmiescach na piec naznaczonych posadzki nieczyniono komina y pieca z izby niestawiono tylko miejsca są prozne komin zas wyprowadzony tylko w puł dachu. Wyszedszy z izby stołowyi osein po prawey ręce pokoik poboczni do ktorego drzwi z tarcic jodłowych stolarską robotą orzechową malowane nazawiasach dwoch hakach dwoch z wrzeciężem ab intra y skoblami dwiema tudziez ab extra z wrzeciężem y skoblami dwiema żelaznymi okno iedno ramy dębowe stolarską robotą tafle szklane drewno oprawne kwater dwie wpuł otwieraiące się z zawiaskami czterma narożnikami czterma kołowrotkami dwiema kolkami dwiema żelaznymi posadzką kamienna cała piec farfurowy dobry tylko u wierzchu koronki y stuczek kilku niedostaie koło tego pokoiku drugi pokoik alias qurderopa do ktorey drzwi jodłowe stolarską robotą orzechowo malowane na zawiasach dwóch hakach dwóch z wrzeciężem ab extra y skoblami dwiema ab intra skoblem iednym żelaznym. Okno iedno podobnym fasonem iak w pierwszym ze wszystkimi nalezytosciami tylko woknach tafel szklanych nadpadnionych dwie. Posadzka kamienna pieca ani komina niestawiano. Odtych pokoikow po prawey ręce pokojow cztery. Do pierwszego wchodząc z tarcic drzwi jodłowe stolarską robotą orzechowo malowane na zawiasach dwóch hakach dwóch żelaznych zamek wewnętrzny slosarską robotą kryty z klamkami dwiema kluczem y gąłkami dwiema do otwierania żelaznymi wtym pierwszym pokoju okien dwie na dziedziniec ramy dębowe stolarską robotą w każdym kwatery wpuł otwieraiące się tafle szklane w drewno oprawne tylko iedna szyba wpułnadpadniona ołow zupełny tak iak y wtych ktore są wyzey wyrazone. Pokoy drugi poboczni do którego wchodząc drzwi wpuł otwieraiące się stolarską robotą orzechowo malowane o zawiasach czterech hakach czterech żelaznych zamek wewnętrzny slosarską robotą niekryty z gąłkami czterma do otwierania żelaznymi. Okien dwie natył do muru iednakim fasonem iako y pierwsze ze wszystkimi potrzebami u ktorych okien szyb cztery nadpadnionych. Piec do obudwu pokojow farfurowych ...³³ biały z facyatą na obie strony na wierzchu z herbami oboygą JWW Państwa wyzłacaną z gąłkami nad facyatą wyzłacanymi osmią w tych dwoch pokojach kominy dwa szafiaste z pierwszego pokoju komin od gruby murowany nad dach wywiedziony. Pokoy trzeci do którego wchodząc drzwi wpuł otwieraiące się stolarską robotą orzechowo malowane o zawiasach czterech hakach czterech zamkiem wewnętrznym blachą nie przykrytym z gąłkami do otwierania trzema żelaznymi. Okien taflowych trzy takie iak y drugie wyrazone ze wszystkimi nalezytosciami u ktorych tafle trzy nadpadnione. Z tego trzeciego pokoju czwarty pokoy poboczny do ktorego drzwi wpuł otwieraiące się stolarską robotą orzechowo malowane o zawiasach czterech hakach czterech żelaznych z zamkiem niekrytym z gąłkami czterma do otwierania żelaznymi. Piec farfurowy z trzeciego do czwartego podobnym modeluszem y facyatami i iak (jak) w pierwszym, kominiek szofiasty od gruby komin murowany pod dach tylko wywiedziony ztego pokoju do drugiego pokoju drwi podwodne stolarską robotą orzechowo malowane o zawiasach czterech hakach czterech żelaznych z zamkiem wewnętrznym niekrytym blachą y gąłkami czterma do otwierania żelaznymi z tegoż pokoju na tył drzwi iednostayne stolarską robotą orzechowo malowane ab intra o zawiasach dwóch hakach dwóch żelaznych z zamkiem wewnętrznym krytym blachą bez klucza y gąłkami dwiema żelaznymi u każdym drzwi każdego pokoju dwoistych suffrygle niewielkie do zasuwania y zamykania drzwi także wewsztych tych czterech pokojach posadzka kamienna wtych ze pokojach stol wielki z przystawkami dwiema zokowem skladany w tymze zabudowaniu kaplica obok z stołową izbą do ktorey z dziedzinca drzwi dębowe podwoyne stolarską robotą niemalowane o zawiasach czterech hakach czterech wrzeciężem y skoblami dwiema żelaznymi wtey kaplicy mensa murowana o iednym gradusie kamiennym okien szklanych taflowych trzy podobnym fazonem do innych zewsztykimi

należytościami wtych okien tafel wybitych dwie a trzecią nadpadniona posadzka w niey kamienna. W tey kondygnacji caley poczowszy od kaplicy aż do ostatnich pokojow sklepienia murowane. Dach dobry włoski z grymzem u wierchu fugowanym w tyle kaplicy lochow dwa do ktorych wchodząc szyia, nad tą szyią daszek gontami pobity dobry z szyi do pirwszego lochu drzwi jodłowe z tarcic na zawiasach dwuch haku iednym wrzeciążem y skoblami dwiema żelaznymi z tego lochu drugi loch bez drzwi y zadnego żelaza w odzwierzach. Idąc od pałacu ku wschodowi oficyna drewniana z kuchnią do ktorey wchodząc ganeczek gontami pobity od dziedzinca części iedna nowymi a trzy części starymi w czasie reparacyi potrzebujące między tym daszkiem a dachem officyn rynewka, do sieni wchodząc drzwi z tarcic jodłowych stare z zawiasami dwiema hakami dwiema klamką y klamerką żelaznymi w tych że sieniach od dziedzinca okien dwie w iednym oknie szkła zadney szyby niema wdrugim szyb szkła prostego jedynascie w drzewo oprawnych stolow kucharskich przy scianach dwa kuchnia na filarach murowanych komin nad dach wywiedziony ognisko z kamienia murowane po prawey ręce z sieni izba do ktorey wchodząc drzwi jodłowe na zawiasach dwuch hakach dwuch z wrzeciążem ab extra y skoblami, ab intra z skoblami tylko bez wrzeciąża z klamką haczkim y dwiema blaszkami żelaznymi w tey izbie okien trzy z kwaterami wpuł otwierającymi się. Pierwsze okno od szafy wiedney kwatyrze szyby wołow oprawne na ktorych szyb nadpadnionych trzy, w drugiey kwatrze szyby w drewno oprawne całe, te dwie kwatery na zawiasach haczykach z narożnikami haczykami do zamykania czterma żelaznymi iednego naroznika niedostaie w drugim oknie szyby wołow oprawne iednak szyb dwie wytłuczonych a trzecia nadpadniona. Te kwatery nazawiasach hakach z narożnikami żelaznymi ale zawiasek dwuch haczyka iednego y narożnika iednego żelaznego niedostaie. W trzecim oknie kwatyrze dwie szyby wołow oprawne iednak szyb nadpadnionych osm te kwatery na zawiasach hakach narożnikach z haczykami dwiema do zamykania żelaznymi ale iednego naroznika niedostaie do tych okien okiennic trzy w puł otwierające się na zawiasach hakach y haczykami u dwuch okiennic po dwa będącymi y skoblikami żelaznymi u trzeciego okna okiennica także podwoyna na zawiasach hakach y haczykiem żelaznym iednym w teyże izbie szafa z tarcic jodłowych stolarską robotą na czworo otwierająca się ocztereich wesrodku deszczkach dostawienia naczyinia tez drzwiczki na zawiasach osmiu z wrzeciążami dwoma y skoblami trzema żelaznymi tudzież z haczkami do trzymania teyże szafy pobocznymi y skoblikami dziesięcią. Piec kaflowy stary z kominem murowanym kopiastym do alkierza drzwi podwoyne nazawiasach cztzyrech hakach cztzyrech wrzeciążem y skoblami dwiema żelaznymi okno iedno o dwuch kwatrach wpuł otwierające się na zawiaskach trzech haczykach cztzyrech z narożnikami trzema a haczykiem do zamykania dwiema żelaznymi okiennica podwoyna z nadworza o zawiasach cztzyrech y hakach cztzyrech z haczykami dwiema y skoblami czterma żelaznymi szyby w drewno oprawne w tymże alkierzu przegroda z tarcic lipowych do ktorego drzwi na zawiasach dwuch slosarską robotą żelaznych u drzwi dwuch lisztwy lipowe snickerską robotą fugowane z herbami pułtrzecia krzyża powała dobra tak w izbie iako w alkierzu, kamienna posadzka z izby przez sien izba kuchenna do ktorey drzwi z tarcic jodłowych na zawiasach dwuch y hakach dwuch z klamką y haczykiem żelaznymi w tey izbie okien trzy. Pirwsze ode drzwi kwatery iedna wtey kwatrze szyb całych iedynascie w drzewo oprawnych w drugiey kwatrze wszystkich szyb niema okiennicy połowa na zawiasach dwuch y hakach dwuch żelaznych a do drugiey połowy okiennicy tylko hakow dwa żelaznych drugie okno kwatyrze dwie otwierające szyby w drzewo oprawne na iedney zawiasce y haczyku iednym bez maroznikow y innego żelaza szyba iedna wybita a dwie nadtluczonych, w trzecim oknie szyb osm tylko wiedney kwatyrze a reszta wytłuczonych w drugiey kwatrze zadney szyby nie ma tylko puł okiennicą zabite przy tey okiennicy zawiasy dwie żelazne hakow zadnych niema piec kaflowy z prostych kaflow biały stary przy tymże piec piekarski z kominem z kaflow prostych robionym z prętami podpirayącymi dwiema y z haczykiem do rozna żelaznymi szafa przy drzwiach wchodzących o cztzyrech kondygnacyach prosta y stara z tey izby alkierz do ktorego drzwi z tarcic jodłowych na zawiasach dwuch y hakach dwuch z wrzeciążem y skoblami dwiema żelaznymi okno iedno zadnych szyb niemające tylko nadworza hakow dwa żelaznych do okiennic należących w izbie alkierzu powała z tarcic posadzka kamienna nadpsuwana za kuchnią schody bywały na gurę lecz zruynowane gdzie drzwi są jodłowe z tarcic na zawiasach dwuch y hakach dwuch żelaznych. Ta sama officyna z kuchnią z dziedzinca gontami nowymi pobita a od kominu na pułnocney stronie od muru dach stary reparacyi potrzebujący. Od tey officyny po prawey ręce wozownia y stayni z drzewa tartego budowana nayprzed do wozowni wjezdziąc wrota

podwojne z tarcic stare na biegunach wtey stayni przy scianie od muru żłoby ciągnące się od rogu aż do wozowni z jasłami dyloowanymi z wrot po prawey ręce ku wozowni żłoby dwie sztuki ktore obydwie złe jasła dylowane dobre srodkiem stayni wzdłuż wiązane pod belkami o słupach dębowych siedmiu z dziesięcią kantowania nadtą staynią y wozownią dach gontowy stary tylko do bramy do pięciu krokiew nowymi gontami pobity. Ta staynia że od wiatrow zmocowana od dziedzinca podpor trzy z dyłow a od muru podpor cztery także z dyłow. Na srodku dziedzinca studnia okrągła murowana szescią angułową pod dachem nowopobitym z kopułą nawierzchu y herbem półtrzecia krzyża. Stawnic w jednym angule wcale mniemasz w drugich dwóch angułach po dwie tarcice także mniemasz. Wał nad studnią z liną łączaną wiadrami dwiema do wyciągania wody. Przytey że studni koryt dużych kamiennych dwie tylko jedna po obudwu rogach mniejsze od mrozu nadpadnione. Statua S. Jana Nepomucena w zamku od rądelu bez postumentu kamienna.

Опис Чернелицького замку (переклад)

З боку в'їзду від костелу замок оточений муром із чотирма бастіонами, на тому мурі частково повідпадало каміння. В'їжджаючи до нього, бачимо міст через рів на дубових стовпах, зліва із дубовим поруччям, а справа колись був місток до фіртки, також на дубових стовпах, але понищених, що потребують відновлення. На тому ж мості підйомна частина на двох завісах із залізними смугами й двома колами для зведення вгору, також два скобелі. Фасад над брамою містить герб князів Чарторийських та двоє вікон [що виходять] усередину. Брама має одностулкові ворота із соснових дощок, бігун із чопом внизу із залізною пластиною, уверху [із] залізною куною. У тих воротах дошки прибито металевими цвяхами, котрих в...³⁴ 111, для запирання тих же воріт у кам'яному одвірку є залізна пластина³⁵ із двох частин, до цієї пластини – скоба. У фіртці – дубові двері без жодного заліза, тільки з дерев'яним дубовим засувом. На вході до брами з правого боку скарбець, до якого [ведуть] двері з ялинових дощок, на трьох завісах, трьох гачках, із двома залізними пластинами й двома залізними скобами. У тому скарбці двоє вікон, які не мають жодного скла. В одному – залізна решітка, у другому – дерев'яна, забита дошками. У тій же брамі з лівого боку є купольний камін із каменю, виведений на дах. Біля каміну двері з ялових дощок...³⁶, з однією завісою і половиною другої і [на] одному залізному гачку. На виході з брами з лівого боку є мурований льох, до якого [ведуть] зіпсовані двері з однією цілою завісою і з другою зламаною, одним гаком, однією металевою пластиною й двома залізними скобами. Справа від брами, минувши вікна скарбця, [розташований] лямус, на вході до якого дубові двері на двох завісах, двох гаках, одній металевій пластині і з двома залізними скобами. У тому ж лямусі вікно без скла, тільки з дерев'яною решіткою. На виході з лямуса з правого боку [розташований] льох, до якого веде [похилий] коридор під дашком, [який] покритий гонтами. На вході до цього коридору [і] до льоху перше кам'яне обрамування без жодного замикання, кількома сходинками нижче – друге кам'яне обрамування до першого льоху. Двері лежать під кутом у [похилому] коридорі, без завіс і гаків, тільки з металевою пластиною й двома залізними гаками. У тому ж льосі віконце з боку міста має дерев'яну решітку. Справа в тому ж льосі віконце, спрямоване в бік міста. Другий льох також веде до підскарбця, двері до якого зроблено з ялинових дощок на двох завісах, двох гачках, з однією металевою пластиною й двома залізними скобами. У тому ж льосі віконце виходить на дитинець, без скла, тільки з дерев'яною решіткою. Над скарбцем і лямусом, а також над брамою колись були резиденції, до яких [вели] наверх двері від південного бастіону, але сходів на це й верх немає, а двері нічим не замикаються. У тих же резиденціях є п'ять вікон з боку дитинця, без жодного скла й найменшого заліза. З боку північного бастіону – одне вікно, без скла, без заліза. Ні стелі, ні підлоги немає, тільки [залишилися] усі цілі балки до стелі. Над резиденціями й брамою дах покритий гонтами, але весь потребує ремонту.

Виходячи з брами на дитинець, бачимо мурований палац, який описано далі. При вході на ганок із правого боку від брами – кам'яна підлога й стовпи. Підлога має два рівні із чотирма круглими кам'яними стовпами. Два стовпи стоять, а два лежать на землі. Під ними знаходяться капітелі. При вході до сіней – два стовпи. У сінях є дубові подвійні двері, [виготовлені] столярським способом із чотирма завісами й гаками, без металевих пластин і скоб. У сінях підлога кам'яна, але не суцільна. У сінях двоє вікон, [які виходять] на дитинець, рами [в них] дубові, скло оправлене в дерево столярським способом, чотири кватирки, дві з яких відкрива-

ються наполовину. У тих кватирках чотири завіси, чотири кутники, по дві петлі для закривання вікон і дві залізні клямки для відкривання. З правого боку – їдальня. До неї ведуть двері із соснових дощок, [виготовлені] столярським способом, пофарбовані в горіховий колір, на двох завісах і двох залізних гаках, без жодного замикання й металевих пластин і скоб. Є чотири вікна, насамперед з боку дитинця, двоє в дубових рамах, [виготовлені] столярським способом, скло оправлене в дерево, в обох [вікнах] кватирки відкриваються наполовину, по чотири завіси, чотири гачечки, чотири кутники, дві петлі для закривання вікон і дві залізні клямки. В одному вікні одного [листа скла] бракує. Два інших [вікна] знаходяться з [боку] фасадного муру. Одне без рам, без скла і жодного заліза, друге, як й інші, [виготовлене] столярським способом, кватирки наполовину відчиняються, скло оправлене в дерево, [вікно] має чотири завіси, чотири гачки, чотири кутники, дві петлі для закривання вікон і дві залізні клямки. Одна кватирка ціла, в іншій бракує чотирьох листів скла. Підлога кам'яна, тільки в місцях, призначених під піч, підлоги не зроблено. Камін і піч у кімнаті не поставлені, тільки [залишено] порожні місця, а комин виведений тільки до середини даху. При виході з їдальні в сіни з правого боку [знаходиться] бічна кімнатка, двері до якої [зроблені] з ялових дощок, [виготовлені] столярським способом, пофарбовані в горіховий колір, на двох завісах, двох гаках із металевою пластиною зсередини й двома скобами, а також із металевою пластиною ззовні й двома залізними скобами. Одне вікно в дубовій рамі, [виготовлений] столярським способом, листи скла оправлені в дерево, дві кватирки, що відкриваються наполовину, з чотирма завісами, чотирма кутниками, двома петлями для закривання вікон і двома залізними кільцями. Підлога суцільна, кам'яна. Добре збереглася фарфорова піч, лише зверху не вистачає деяких [фрагментів] оздоблення. Біля тієї кімнатки [знаходиться] інша, названа гардеробом, до якої [ведуть] ялові двері, [виготовлені] столярським способом, горіхового кольору, на двох завісах, двох гаках з металевою пластиною ззовні й двома скобами всередині та однією залізною скобою. Вікно [зроблене] на зразок першого [вікна], з усіма пристосуваннями, тільки у вікнах пошкоджені два скляні листи. [У кімнаті] кам'яна підлога, печі чи каміна немає. Від цих кімнаток справа [знаходяться] ще чотири кімнатки. Двері першої кімнати – із ялових дощок, [виготовлені] столярським способом, пофарбовані в горіховий колір, на двох завісах, двох залізних гаках, внутрішній замок закритий, із двома ручками, ключем і двома круглими залізними ручками для відкривання. У першій кімнаті є двоє вікон, [що виходять] на дитинець, дубові рами [виготовлені] столярським способом, у кожному – кватирки, які відкриваються наполовину, листи скла оправлені в дерево, тільки одна шиба наполовину пошкоджена, [вікна] повністю в олові, як і ті, що описано вище. Друга бічна кімната, на вході до якої [знаходяться] двері, що відкриваються наполовину, [виготовлені] столярським способом, пофарбовані в горіховий колір, на чотирьох завісах, чотирьох залізних гаках, внутрішній замок [виготовлений] слюсарським способом, не прикритий [бляхою] з чотирма круглими залізними ручками для відкривання. Двоє вікон, що [виходять] назад у [бік] муру, однакового фасону з першими, з усім необхідним. У тих вікон пошкоджено чотири шиби. Піч до обох кімнат глиняна...³⁷ біла, спереду на обидва боки, вверху позолочені герби ясновельможних панів, попереду вісім позолочених круглих ручок. У цих двох кімнатах є два квадратні димоходи. З першої кімнати мурований димохід від грубки виведений над дах. На вході до третьої кімнати половинчасті двері горіхового кольору, на чотирьох завісах, чотирьох гаках, внутрішній замок не прикритий бляхою, з трьома залізними круглими ручками. Троє вікон зі скла, як й інші, виконані за всіма вимогами. У них надбито три листи скла. Біля третьої кімнати [йде] четверта бічна кімната, до якої [ведуть] половинчасті двері, [виготовлені] столярським способом, пофарбовані в горіховий колір, на чотирьох завісах, чотирьох залізних гаках, із замком, чотирма залізними круглими ручками для відкривання. Глиняна піч із третьої до четвертої кімнати [виконана] схожим [до інших] способом, спереду така ж, як і попередні, камін у формі шафи, мурований димохід від грубки виведений тільки під дах. З тієї кімнати до іншої [ведуть] подвійні двері, [виготовлені] столярським способом, пофарбовані в горіховий колір, на чотирьох завісах, чотирьох залізних гаках, із внутрішнім замком, не покритим бляхою, і чотирма залізними круглими ручками. У цій же кімнаті ззаду суцільні двері, [виготовлені] столярським способом, горіхового кольору, із двома завісами зсередини, двома залізними гаками, із внутрішнім замком, покритим бляхою, без ключа, з двома круглими залізними

ручками. Кожні подвійні двері до кімнат [мають] невеликі засуви для засування й закривання дверей. Також у всіх чотирьох кімнатах кам'яна підлога. У кожній – великий стіл із двома приставками, окований, складний. У цій же будівлі поряд із ідальнею [знаходиться] каплиця, до якої з дитинця [ведуть] дубові подвійні двері, [виготовлені] столярським способом, нефарбовані, на чотирьох завісах, чотирьох гаках, з металевою пластиною й двома залізними скобами. У тій каплиці мурований вітвар на одній кам'яній сходинці, три вікна зі скла, [виконані] схожим до інших способом, з усіма пристосуваннями. Два скла вибито, а третє тріснуте. Підлога в цій [каплиці] кам'яна. На всьому поверсі, починаючи від каплиці аж до останніх кімнат, муровані склепіння. Добрий італійський дах, із профільованим карнизом. Ззаду каплиці [знаходяться] два льохи. На вході до них коридор, над ним – добрий дашок, покритий гонтами. З коридору до першого льоху [ведуть] ялові двері з дощок на двох завісах, одному гаку, з металевою пластиною й двома залізними скобами. З того льоху [йде] другий, без дверей і жодного заліза в одвірках. Від палацу на схід [розташований] дерев'яний флігель із кухнею, на вході до якої ганочок, покритий гонтами, з боку дитинця одна частина [покрита] новими, а три частини – старими [гонтами], які потребують ремонту. Між тим дашком і дахом флігеля – ринвочка. На вході до сіней старі двері з ялових дощок, із двома завісами, двома гаками, залізними ручкою й заціпкою. У тих же сінях з боку дитинця є двоє вікон. В одному вікні немає жодної скляної шиби, у другому – одинадцять шиб із простого скла, оправлених у дерево. Біля стін – два кухарські столи. Кухня на мурованих стовпах. Димохід виведений на дах. Місце для вогнища вимуроване з каменю. Справа від сіней є кімната, на вході до якої ялові двері на двох завісах, двох гаках із металевою пластиною назовні й скобами зсередини, зі скобами, тільки без металевої пластини, з ручкою, гачком і двома залізними бляшками. Кімната має три вікна з кватирками, які відкриваються наполовину. Перше вікно [розташоване] з боку шафи. В одній кватирці шиби в олов'яній оправі, три з них пошкоджено. У другій кватирці цілі шиби, оправлені в дерево. Ті дві кватирки на завісах, гачках з кутниками, чотирма залізними гачечками для замикання, одного кутника не вистачає. В іншому вікні шиби в олов'яній оправі, однак дві шиби вибито, а третю пошкоджено. Кватирки на завісах, гаках із залізними кутниками, але не вистачає двох завіс, одного гачка й одного залізного кутника. У третьому вікні дві кватирки, шиби в олов'яній оправі, однак вісім шиб пошкоджено. Кватирки мають завіси, гаки, кутники з двома залізними гачечками для закривання, але одного кутника не вистачає. До тих вікон – три половинчасті віконниці на завісах, гаках і гачечках. У двох вікнах є по дві [віконниці] із залізними скобами. У третьому віконниці теж подвійна, на завісах, гаках і з одним залізним гачечком. У тій же кімнаті шафа з ялових дощок, [виготовлена] столярським способом, із чотирма дверцятами, усередині із чотирма дошками для посуду. Дверцята на восьми завісах із двома металевими пластинами й трьома залізними скобами, також із бічними гачками для тримання тієї ж шафи й десятьма скобами. Стара кахельна піч із мурованим купольним димоходом. До алькова [ведуть] подвійні двері на чотирьох завісах, чотирьох гаках, з металевою пластиною й двома залізними скобами. Одне вікно має дві кватирки, що відкриваються наполовину, на трьох завісах, чотирьох гачечках із трьома кутниками й двома залізними гачками для закривання. Віконниці ззовні подвійна, із чотирма завісами й чотирма гаками, з двома гачечками й чотирма залізними скобами, шиби в дерев'яній оправі. У тому ж алькові перегородка зроблена з дерев'яних липових дощок, до нього двері на двох залізних завісах, [виготовлених] слюсарським способом. У двох дверях липові дошки декоровані різьбленими з дерева гербами з однією третиною хреста. Стеля добра як у кімнаті, так і в алькові, підлога кам'яна. Від кімнати з іншого боку сіней [знаходиться] кухня, двері якої – з ялових дощок на двох завісах і двох гаках із залізними ручкою й гачечком. Кімната має три вікна. Перше від дверей – з однією кватиркою, у ній одинадцять цілих шиб у дерев'яній оправі, у другій кватирці всіх шиб немає, половина віконниці на двох завісах і двох залізнних гаках, а до іншої половини [приєднано] тільки два залізнні гаки. Друге вікно [має] дві кватирки, дві шиби, які відкриваються, в дерев'яній оправі, на одному завісі й одному гачечку без кутників та іншого заліза, одна шиб вибита, а дві пошкоджені. У третьому вікні вісім шиб, тільки в одній кватирці, а решта – вибито. У другій кватирці немає жодної шиби, тільки половина віконниці забита. При тій віконниці є дві залізнні завіси, жодних гачків немає. Піч із простого кахелю, біла, стара. Є також пекарська піч з димоходом з простого кахлю, зроб-

лена з двома залізними прутами, що підпирають її, і з [залізним] гачечком до рожна. При входних дверях чотирирівнева шафа, проста й стара. З тієї кімнати – альков, двері якого [зроблено] з ялових дощок на двох завісах і двох гаках з металевою пластиною та двома залізними скобами. Одне вікно, у якому немає жодних шиб, має тільки ззовні два залізних гаки, що належать до віконниць. У кімнаті алькова стеля з дощок, кам'яна підлога пошкоджена. За кухнею були сходи на верх, але [тепер вони] зруйновані. Там є ялові двері з дощок на двох завісах і двох залізних гаках. Той самий флігель з кухнею з дитинця покритий новими гонтами, а від димоходу з північного боку, від муру, дах старий і потребує ремонту. Від флігеля справа [розташовані] возівня й стайня, збудована з тертого дерева. Спереду, на в'їзді до возівні – подвійні старі ворота з дощок, на бігунах. У стайні, біля стіни від муру – жолоби, що тягнуться від рогу аж до возівні, з пониженими яслами. Із воріт справа від возівні – двоє жолобів у поганому стані. Добрі ясла із грубих дощок [розміщені] вздовж стайні [і] підв'язані під балками з дубових стовпів. Сім із десяти [ясел] похилені. Над стайнею й возівнею гонтовий старий дах, тільки до брами, до п'ятої крокви, покритий новими гонтами. Стайня добре укріплена проти вітрів. З боку дитинця є три підпори із грубих дощок, а з боку муру – чотири підпори, також із грубих дощок. Посередині дитинця [знаходиться] кругла мурована криниця, [верхня частина] шестикутна, під новим дахом із куполом зверху та з гербом з однією третиною хреста. Ставні з одного боку взагалі немає, з інших двох також немає по дві дошки. Вал над криницею з волокняною мотузкою [і] двома відрами для витягування води. Біля криниці – два великі кам'яних корита, але одне з обох кінців коротше [і] надлупилося від морозу. У замку [є] кам'яна статуя св. Яна Непомуцького, без постаменту, [розміщена] з боку бастиону.

1. Чернелиця вперше згадана в історичних джерелах 7 березня 1440 року. Див.: Zbiór dokumentów małopolskich. T. 8 : Dokumenty z lat 1435–1450, uzupełnienie : dokumenty z lat 1286–1442 / wyd. I. Sułkowska-Kuraś, S. Kuraś. – Wrocław ; Warszawa ; Kraków ; Gdańsk : Zakład Narodowy imienia Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1975. – № 2252. – S. 78; Сиреджук П. Першовитоки Прикарпаття / П. Сиреджук // Краєзнавчий збірник на пошану Богдана Гавриліва. – Івано-Франківськ : Типовіт, 2003. – С. 42.
2. Центральний державний історичний архів України, м. Львів (ЦДІАЛ України), ф. 5, оп. 1, спр. 130, арк. 646.
3. Akta Grodzkie i Ziemskie z archiwum ziemskiego we Lwowie. T. 24 / wyd. A. Prochaska. – Lwów : Nakładem Towarzystwa Naukowego, 1931. – S. 157.
4. Євфросинія Станіславська була близько пов'язана з родом Чурилів, а її першим чоловіком був снятинський староста Петро Потоцький. Після смерті П. Потоцького (1648 р.) Євфросинія 2 лютого 1650 р. вийшла заміж удруге за брацлавського воєводу, князя Міхала Єжи Чарторийського. Ймовірно, саме вона залишалася власницею Чернелиці навіть після шлюбу із М. Чарторийським. Відсутність дітей у шлюбі з Міхалом Чарторийським призвела до того, що після смерті Євфросинії на її маєток почали претендувати Чарторийські, Чурили, Потоцькі, Дідушицькі. Детальніше про це див.: ЦДІАЛ України, ф. 5, оп. 9, спр. 602, арк. 663–700.
5. [Dzieduszycki M.] Kronika domowa Dzieduszyckich / [M. Dzieduszycki]. – Lwów : Nakładem autora, 1865. – S. 108.
6. Tamże. – S. 109.
7. ЦДІАЛ України, ф. 134, оп. 2, спр. 860, арк. 6 а, 11, 14 зв., 15–16.
8. Czołowski A. Dawne zamki i twierdze na Rusi Halickiej / A. Czołowski. – Lwów : Nakładem autora, 1892. – S. 12–13; Нельговский Ю. А. Каменные замки Западной Украины конца XVI – первой половины XVII вв. / Ю. А. Нельговский, Е. М. Годованюк // Архитектурное наследие. Т. 34 : Приемственность и влияния в архитектуре народов СССР / под ред. О. Х. Халпахчьяна. – М. : Стройиздат, 1986. – С. 127; Нагірний В. Чернелицький замок / В. Нагірний // Матеріали III Прикарпатської історико-краєзнавчої наукової конференції. – Коломия : ВІК, 1997. – С. 38–39; Смеречанський Р. Городенківщина стежками століть / Р. Смеречанський, О. Каглян, В. Никифорок. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2009. – С. 48–50.
9. Лесик О. В. Замки та монастирі України / О. В. Лесик. – Львів, 1993. – С. 39–40; Polak T. Zamki na Kresach. Białoruś, Litwa, Ukraina / T. Polak. – Warszawa : Pagina, 1997. – S. 171; Вечерский В. Замки и крепости Украины / В. Вечерский. – К., 2005. – С. 113; його ж. Замки й фортеці : альбом / В. Вечерський. – К., 2007. – С. 22; Прибега Л. Замки та фортеці / Л. Прибега. – К., 2007. – С. 116–117; Випасняк І. П. Чернелиця – містечко над Дністром : (Короткий історичний нарис) / І. П. Випасняк, Я. М. Яце-

- нюк. – Чернівці : Технодрук, 2007. – С. 89–92; Антонюк Д. Сто п'ятдесят п'ять польських замків і резиденцій в Україні / Д. Антонюк. – К. : Грані-Т, 2011. – Ч. 1. – С. 104.
10. Львівська національна наукова бібліотека України імені Василя Стефаника Відділ рукописів (ЛННБУ. ВР), ф. 141, оп. 1, спр. 159, 51 арк.
 11. ЛННБУ. ВР, ф. 141 Фонд Олександра Чоловського, оп. 1, спр. 449, 17 арк. Опис замку вміщено на арк. 3. Інвентарний опис Чернелицького замку з 1798 року разом із перекладом та науковим коментарем буде опубліковано у “Віснику Прикарпатського університету. Історія”.
 12. Там само. – Титульна сторінка (без нумерації).
 13. Zakład Narodowy imienia Ossolińskich. Inwentarz klucza Czernelickiego. 1757, sygn. DE-4972 [Sygnatura oryginalna: 449], 51 k.
 14. ЛННБУ. ВР, ф. 141, оп. 1, спр. 449, арк. 3–6.
 15. Там само, арк. 6–7.
 16. Там само, арк. 7.
 17. Там само, арк. 8–17.
 18. Там само, арк. 18.
 19. Там само, арк. 18–19.
 20. Там само, арк. 20–24.
 21. Там само, арк. 25.
 22. Там само.
 23. Там само, арк. 26–30.
 24. Там само, арк. 30.
 25. Там само, арк. 31–33.
 26. Там само, арк. 34–36.
 27. Там само, арк. 37.
 28. Там само, арк. 37, 40–45.
 29. Там само, арк. 46–49.
 30. Там само, арк. 50.
 31. Там само, арк. 51.
 32. Текст нерозбірливий.
 33. Текст нерозбірливий.
 34. Текст нерозбірливий.
 35. В оригіналі “wrzeczędz”, що у XVIII ст. означало металеву пластину, прикріплену до дверей, через яку пропускали металеву скобу для колодки, що кріпилася на одвірку. Обидві частини – пластина і скоба – служили для замикання дверей на колодку ззовні.
 36. У цьому місці в оригіналі документа вміщено слово “na rydel”. У дослівному перекладі “rydel” – це вузька дерев'яна лопата. Однак це стилістично не пасує до вказаного фрагмента тексту. Можливо, у XVIII ст. цей вираз мав інше значення, однак під час написання статті не вдалося з'ясувати інші можливі значення цього слова.
 37. Текст нерозбірливий.

В статье впервые публикуется рукопис инвентарной описи Чернелицкого замка 1757 года, которая хранится в фонде Александра Чоловского в отделе рукописей Львовской национальной научной библиотеки Украины имени Василия Стефаника. Исследуемый источник содержит детальную характеристику состояния замковых сооружений в середине XVIII столетия. В статье подается оригинальный текст описи и его перевод на украинский язык.

Ключевые слова: Чернелицкий замок, Чернелица, инвентарная опись.

The article is the first-time publication of the text of the Chernelytsya Castle's inventory from 1757, which is being kept in the Aleksander Czolowski's archives in the Manuscript Department of the Lviv National Vasyl Stefanyk Scientific Library of Ukraine. The edited source contains detailed characteristics of the state of castle's buildings in the middle of the 18th century. The article provides the original text of the source, along with a translation into modern Ukrainian.

Keywords: Chernelytsya Castle, Chernelytsya, inventory.